

СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ОДЕЩИНИ

Хаценко Л. І. Словотвірні особливості діалектної лексики Одещини.

В статті діалектна лексика говорів Одещини аналізується з точки зору її словотвірних особливостей: розглядаються способи творення діалектизмів, специфіка використання словотвірних формантів.

Ключові слова: способи словотворення, діалектна лексика, мотивуюче слово, дериват, словотвірний формант.

Хаценко Л. И. Словообразовательные особенности диалектной лексики Одещины.

В статье диалектная лексика говорев Одещины анализируется с точки зрения её словообразовательных особенностей: рассматриваются способы словообразования диалектизмев, специфика использования словообразовательных формантов.

Ключевые слова: способы словообразования, диалектная лексика, мотивирующее слово, дериват, словообразовательный формант.

Hatsenko L. I. Derivative peculiarities of Odessa region's dialect lexis.

The article deals with the analysis of the dialect vocabulary of Odessa region from the point of view of its word-building peculiarities: the ways of forming of dialectisms and the peculiarity of using the word-building affixes are being viewed in the article.

Key words: ways of word-building, dialect vocabulary, motivator, derivative, word-building affix.

На Україні діалектологія як наукова дисципліна почала формуватися приблизно з середини 18 ст. У працях з української діалектології дослідники найчастіше описували фонетичні та морфологічні особливості українських говорів, зрідка називали деякі синтаксичні риси і майже зовсім не вивчали лексичні та словотвірні особливості говорів. У 1877р. була опублікована праця К. Михальчука “Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины” [12], у якій була зроблена перша серйозна спроба класифікації українських говорів. Свій поділ українських говорів на три наріччя (українське, русинське і поліське) К. Михальчук зробив за фонетичними і морфологічними рисами. Але Михальчук зазначав, що діалектологи

повинні вивчати лексичні особливості українських говорів і розуміти значення лексичних особливостей для діалектології та історії української мови. З 1894 р. починають публікуватися праці І. Верхратського, у кінці яких обов'язково додавався “Словарець”. Деякі лексичні особливості були названі у статті Б. Яцимирського “Описание говора с. Старой Ушицы Подольской губернии” [18], у статті С. Гаєвського “Говірка с. Михиринець Старокостянтинівського повіту Волинської губернії” [7] та у статті А. Ветухова “Говор слободы Алексеевки Старобельского уезда Харьковской губернии” [15].

Пізніше проблемам діалектної лексики були присвячені дослідження Ф. Т. Жилка “Нариси діалектології української мови” [10], С. П. Бевзенка “До характеристики складу лексики українських діалектів” та “Українська діалектології!” [1]. Чимало діалектизмів зафіксовано також у діалектних словниках. Вивченням діалектної лексики займається П. Ю. Гриценко.

У 1997р. було випущено “Український діалектологічний збірник”, яким вчені України, Росії, Польщі, Молдови, Німеччини вшанували пам'ять відомого українського діалектолога Т. В. Назарової і редактором якого став П. Ю. Гриценко.

У багатьох статтях, вміщених у збірнику, досліджувалися проблеми діалектної лексики (статті Г. Козачук, К. Глуховцевої, Т. Черниш, С. Толстого, М. Бігусяка, О. Горбача, Т. Лукінової, Л. Дорошенко, І. Сабадоша, Т. Терновської, В. Бережняк, В. Конобродської) [17].

Дослідженням лексики говорів Одещини довго і систематично займався А. А. Москаленко [13, 14]. Своєрідним продовженням досліджень А. А. Москаленка може слугувати “Словник українських говорів Одещини” за редакцією О. І. Бондаря, укладений мовознавцями Одеського національного університету і виданий у 2011 році [16]. Матеріали цього словника було використано нами у процесі аналізу словотвірних особливостей діалектної лексики Одещини.

З історії заселення Одеської області відомо, що абсолютна більшість населених пунктів на південь від річки Кодими, колишнього кордону Росії з Туреччиною, почала організовуватись з кінця 18 ст., після 1791 р. Відвойовані у Туреччини землі цар дарував поміщикам і генералам. На ці вільні землі їх власники у різний спосіб — силоміць і обіцянками — переселяли людей з різних місцевостей України та Росії. Були тут і вихідці з Волині, і вихідці з Поділля, Черкащини, Полтавщини, Слобожанщини. Отже, місцеві діалекти — це суміш різних діалектів, носіями яких були переселенці.

Наприклад, про заселення території Одещини вихідцями з Подолії свідчить слово **васаг** — “чумацький віз”. Слово **васаг** у значенні “чумацький віз” зафіксоване і в словнику Б. Грінченка з посиланням на твір Свидницького “Люборацькі”. Можливо, що подільські чумаки, які їздили в “Годес” по сіль, і завезли це слово на Одещину.

В минулому скошений і пов'язаний у снопи хліб складали на Одещині в купки по п'ятнадцять снопів. Ряд таких п'ятнадцяток на ниві називали **клай** або **клан'а**. Слова **клань**, **кланя** в значенні півкопи зафіксовані і в словнику Б. Грінченка з посиланням на Могилів-Подільськ, і в словнику Є. Желехівського. Отже, можливо, що і це слово занесено в українські говори Одещини з південно-західних областей України.

В придністровських селах Одещини зафіксоване слово **костер** у значенні конусовидної купи горсток конопель чи снопів очерету. Так поставлені снопи очерету можуть бути приготовлені не тільки для покриття хати, а й для опалення.

У словнику Б. Грінченка слово **костер** зафіксоване в двох значеннях: “1) Сажень дров; 2) Куча камыша, сложенная из 30 кіп камыша, причем каждая копа имеет по 60 кулів. Павлогр.у.”.

Значення слова **костер** Б. Грінченко ілюструє цитатою з “Енеїди” І. П. Котляревського: “Стояв у неї на городі в **кострі** на зиму очерет”.

Слово **костер** у значенні “две сажени дров”, “большая груда, куча; ворох лесу или других вещей” зафіксоване і в словнику В. Даля.

Л. А. Булаховський слово **костер** у названому значенні вважає залишком давньоруської мови в українській мові. Слово **костер** зафіксоване в придністровських селах Біляївського району, де живуть турбаївці, переселені сюди царом за виступи проти панів Базилевських. Можливо, що це слово занесено на Одещину з Полтавщини.

На території Одеської області в значенні “плаща, дощовика” зафіксоване слово **[гун'ка]**, а в значенні “короткого кожушка, свити” — **[кондогун'ка]**. Слово **[гун'ка]** засвідчене і словниками Є. Желехівського, Б. Грінченка, В. Даля. Як відомо, слово це латинського походження — *gуппа* — шуба, кожух. Із латинської мови воно зайшло в грецьку, а з грецької — в давньоруську в значенні назви верхнього одягу. В українську мову слово **[гун'а]**, **[гун'ка]** могло зайти або з давньоруської, або з польської мови, в якій воно стало відоме з 15 ст. Із польської мови це слово могло поширитись в українських говорах Волині, Поділля, звідки, як уже було сказано, чимало людей переселилось на Одещину.

У старих надбузьких і наддністрянських селах зафіксовано і слово **лубок** — назва гри дітей і дорослих, родичів і знайомих напередодні похорону померлого. Докладно цей похоронний звичай описав у статті “Посижінє і забави при мерци в українським похороннім обряді” Zenon Кузеля. За словами автора, назва гри чи забави **лубок** виникла так. Люди, що зійшлися в хату, де лежить мрець, починають грати в жмурки. Того, хто жмуриться, учасники гри б’ють і просять його відгадати, хто ж саме його вдарив. Для биття спочатку вживали кору з дерева — **луб**. Звідси й назва гри — **лубок**, бо били лубом. З. Кузеля твердить, що лубок відомий “на російській Україні, Підгір’ю, Покуття і на Буковині”.

Гри і забави напередодні похорону мерця — це ще дохристиянські слов’янські звичаї, обряди. І лубок — це похоронний дохристиянський східнослов’янський звичай. Можливо, що він був властивий тільки східнослов’янським племенам уличів і тиверців, які, як відомо, спочатку жили на території між Бугом і Дністром, а згодом переселились у Прикарпаття.

Географічна локалізація слова **лубок** становить, на наш погляд, чималий інтерес для діалектології, бо вона, географічна локалізація, може кинути світло не тільки на історію розселення східнослов’янських племен, а і на зв’язок сучасних територіальних діалектів із колишніми родоплемінними діалектами.

На території Одеської області жили і живуть люди різних націй. Межує наша область з Румунією і Молдавією. Поблизу знаходяться Болгарія і Польща. Цілком природно, що в українські говори області заходили і заходять деякі слова із мов цих націй. Ці слова входять у систему українських місцевих говорів і становлять їхню особливість і стосовно усяких інших місцевих говорів, і стосовно української літературної мови. Ось деякі із діалектизмів іншомовного походження

1) Із молдавської мови — **[бад’іка]** — старший брат; **[глуждани]** — бадилля кукурудзи; **[к’ішора]** — п’ятнадцять снопів; **[ладар]** — килимок, яким накривають скриню; **[паратари]** — вузький довгий килим, який вішають над лавою попід вікнами, в хаті; **[чара]** — сковорідка тощо;

2) Із румунської мови — **[бага]** — виноградник; **[вакар]** — чередник; **[вакол]** — загорода; **[ворнитель]** — товариш молодого, боярин; **[граничер]** — прикордонник; **[масамари]** — вгощання під час весілля тощо;

3) Із болгарської мови — **[градина]** — город; **[дзарзари]** — абрикоси; **[йалек]** — безрукавка, жилет; **[крачка]** — штанина, **[ізвор]** — джерело, з якого надходить вода у водоймище тощо;

4) Із польської мови — **[гремпл’і]** — прилад у вигляді колеса для розчісування вовни; **[дуфрати]** — надіятись, сподіватись; **[слуп]** — стовп; **[поренча]** — спинки ліжка тощо;

5) Із турецької мови — **[дарак]** — гребінь, яким розчісують вовну, волокно, прядиво; **[калабалик]** — клопіт, зайві розмови, колотнеча; **[чугай]** — сіряк, свита;

6) Із німецької мови — **[гафувати]** — чепуритись, гарно одягатись; **[шуги]** — взуття; **[шопа]** — сарай тощо;

7) Із чеської мови — **[ац’іба]** — вигук, яким відганяють собак; **[ц’ібе"н’а]** — цуценя тощо.

Деякі з названих вище діалектизмів іншомовного походження на території Одеської області досить поширені, як, наприклад, чара, паратари, бага, вакар, слуп, чугай. Інші вживаються значно рідше, тільки принагідно.

Із наведених прикладів стає зрозумілим, що розглядати словотвірні особливості діалектної лексики неможливо без аналізу походження діалектизмів і що аналіз словотвірних особливостей діалектної лексики є нелегкою справою.

На жаль, у діалектологічній літературі слабо вивчена система словотвору територіальних говірок, рідко залучаються діалектні словотвірні відмінності при характеристиці і класифікаційному поділі територіальних діалектів. Проте діалектно-територіальне розшарування мови в галузі словотвору є другою (після лексики) важливою ділянкою, а в окремих випадках, можливо, й випереджає лексику щодо загального процесу диференціації територіальних діалектів.

У процесі дослідження матеріалів “Словника українських говорів Одещини” за ред. О. І. Бондаря було встановлено, що більшість діалектизмів утворюється суфіксальним способом. Наприклад:

Авочний — “Який стосується **ава**” (с. 11); **Авочник** — “Рибалка, що ловить рибу з плавального засобу **ава** авочними сітками” (с. 11); **Ав-чик** — “=Авочник” (с. 11); **Авчики** — “Спосіб ловити рибу авочними сітками” (с. 11); мотивуюче слово — **ава-** “тюрк, маленький каючок, з якого ловлять у Дністровському лимані авочними сітками крупну рибу” (с. 11). **Алігатіка** — “Сорт винограду, аліготе” (с. 12); мотивуюче слово — **аліготе** (с. 12). **Амбарець** — “здрібніле до амбар” (с. 12); мотивуюче слово — **амбар** — “Місце в човні під дошками на кормі і на

носі (чордаку)” (с. 12). **Бабник** — “Стільчик, на якому укріплена бабка для клепання коси” (15); мотивуюче слово — **бабка**² — “Металевий прилад для клепання коси”. **Бабера** — “згубил., **баба**; вживається на означення негативного ставлення до жінки” (с. 14); мотивуюче слово — **баба**. **Байдига** — “зневажл. збільш, до байда” (с. 16); мотивуюче слово — **байда** — “Великий шматок хліба, скибка” (с. 16). **Балакер** — “екс., Балакуча людина, що вміє цікаво розповідати” (с. 17); мотивуюче слово — **балакати**. **Бамбаковий** — “Витканий з бавовняних ниток” (с. 18); мотивуюче слово — **бамбак** — “1) Бавовняні нитки; 2) Нитки, з яких плетуть рибальські сіті” (с. 18). **Баньката** (груша) — “Сорт груш, що мають форму баньки, на смак дуже солодкі, а на вид жовті” (с. 18); мотивуюче слово — **банька** — “Череп’яна посудина з вузьким горлом, з вусиком, яку використовують переважно для води” (с. 18). **Батка** — “Кольорові смужки на домотканих виробх: килимах, пілці, рядні” (с. 20); мотивуюче слово — **батувати** — “Різати шматками” (с. 20). **Бджолиця** — “бот. Кропива” (с. 21); мотивуюче слово — **бджола**. **Бережани** — “Жителі, які живуть по узбережжю річки” (с. 22); Мотивуюче слово — **берег**. **Берестюк** — “бот. Берест” (с. 22); Мотивуюче слово — **берест**. **Бережник** — “Лісник” (с. 22); мотивуюче слово — **берегти**. **Бесараб’як** — “Вітер, що дме з Бесарабії” (с. 22); мотивуюче слово — **Бесарабія**. **Билизня** — “Хижа промислова прісноводна риба, що має білуватий колір” (с. 22); мотивуюче слово — **білий**. **Бительниц(я)** — “=Бительня” (с. 23); **Бительн(я)** — “техн. Верстат для тіпання льону і конопель” (с. 23); Мотивуюче слово — **бити**. **Битка** — “ Прилад для підбивання корінців очерету при покритті хати” (с. 23); Мотивуюче слово — **бити**. **Бичешник** — “Рибалка, який ловить бички волоком” (с. 23); мотивуюче слово — **бички**. **Блейка** — “Чутка, поголос, брехня” (С.15); мотивуюче слово — **блеяти** — “знев. Брехати, розводити теревені” (с. 25). **Блискун** — “=Блискавка, блешня, знаряддя ловити рибу взимку у вигляді маленької металевої блискучої рибки, хвіст якої закінчується гачком” (с. 25); мотивуюче слово — **блискати**. **Боляк** — “Попсовані місця в овочах” (с. 26); мотивуюче слово — **боліти**. **Браля** — “Жінка, яка бере коноплі” (с. 27); **Бранка** — “Жінка, яка приймає дітей від породіллі, пологова” (с. 27); мотивуюче слово — **брати**. **Бринзар** — “1) Людина, що займається-виготовленням бринзи, як правило, з твердого молока. 2) Той, хто любить бринзу” (с. 27); **Бринзарка** — “техн. Дерев’яний ящик, що має похилу форму з маленьким отвором на одній із сторін, використовується для віджимання бринзи” (с. 27-28); мотивуюче слово — **бринза**.

Важник — “Дерев’яний валок, по якому перекочують колоди” (с. 34); мотивуюче слово — **вага**. **Вакар** — “Людина, яка пасе корови, пастух, чередник” (с. 34); Мотивуюче слово — **вака** “молд. Корова” (с. 34); **Вертіжник** — “Гвинт, на який надягається кільце, що може вертїтиса в усі боки і через яке протягується ремінний пас, яким за шию припинають свиней або телят” (с. 37); мотивуюче слово — **вертіти**. **Вертуга** — “Вид печива з повидлом” (с. 37). Мотивуюче слово — **вертіти**. **Верховик** — “Рибалка, що тягне горішню частину невода, верхи” (с. 37); мотивуюче слово — **верховий** — “Той, що має відношення до **верхів**” (с. 37). **Вершина** — “Найглибше місце у ставку” (с. 37); мотивуюче слово — **верх**. **Вибірки** — “Візерунки, зазвичай на рядні, витканому з різнокольорової вовни” (с. 38); мотивуюче слово — **вибирати**. **Вигребка** — “1) Гурт рибалок, що разом гребуть веслами. 2) Гребінна веслами в час рибальства” (с. 38); мотивуюче слово — **вигрібац-ця** — “Пливти човном, веслуючи проти вітру, течії” (с. 38). **Вимоїна** — “Рівчачок, вимитий водою” (с. 39); мотивуюче слово — **вимити**. **Вирізки** — “Обрізки ниток при тканні пілок” (с. 39); мотивуюче слово — **вирізати**. **Вершити** — “Оправляти верх скирди” (с. 39); мотивуюче слово — **верх**. **Витушка** — “Пристрій для змотування ниток з мітків у клубки” (с. 40); мотивуюче слово — **вити**. **Вихватень**. **Вихватня**. **Вифатинець** — “Спечений нашвидкуруч на вогні з розчиненого тіста корж” (с. 40); мотивуюче слово — **вифатювати** — “Рано виймати хліб з печі” (с. 40). **Вихватки** — “Здобне печиво” (с. 40); мотивуюче слово — **вифатювати**. **Вісімнадцятка** — “1) Линва 18 мм завгубшки, з якої виготовляють верхи чи еподи рибальських сіток. 2) Рибальська сітка з вічками 18 мм” (с. 41); мотивуюче слово — **вісімнадцять**. **Вітряк** — “Широка дошка, прикріплена до рейок (лат.) на причілку, що захищає очеретяний дах від вітру” (с. 41); мотивуюче слово — **вітер**. **Вішалка** — “Стовп з прикріпленими перекладами, на якому сушать сітки після рибальства” (с. 41—42); мотивуюче слово — **вішати**. **Віанка** — “Лопаточка для набирання зерна під час віання” (с. 42); мотивуюче слово — **віяти**. **Водявий** — “Такий, що містить багато води” (с. 42); мотивуюче слово — **вода**. **Водянка** — “Глиняний посуд у формі глечика для води” (с. 42); мотивуюче слово — **вода**. **Возовик** — “Віз для перевезення винограду” (с. 42); мотивуюче слово — **возити**. **Возовиця** — “Час, коли возять снопи з поля до садиби” (с. 42); Мотивуюче слово — **возити**. **Возовня** — “Приміщення, де зберігають вози” (с. 42); мотивуюче слово — **віз**. **Волоканина** — “Тяганина” (с. 43); мотивуюче слово — **волочити**. **Волокуша** — “Пристрій у вигляді дротяної сітки,

яким витягують соломку від молотарки на скирту” (с. 43); мотивуюче слово — **волочити** (=громадити) (с. 43). **Волочушка** — “Примітивне сільськогосподарське знаряддя з тернового гілля, яким в старовину волочили зорану землю” (с. 43); мотивуюче слово — **волочити** (боронувати). **Володжба (волочба)** — “Боронування” (с. 43); мотивуюче слово — **волочити** (боронувати). **Волощина** — “Назва частини села, де живуть [волощина] винятково молдавани” (с. 43); мотивуюче слово — волох. **Ворушало** — “Палиця, якою ворущать соломку в печі, щоб краще горіла” (с. 44); Мотивуюче слово — **ворушити**.

Маємо ряд слів, утворених шляхом **конфікації**:

Бестарка — “Ящик-ноші, яким переносять зерно” (с. 22); мотивуюче слово — **тара. Бестарник** — “Віз, яким возять зерно без тари, насипом” (с. 22); мотивуюче слово — **тара. Бизрошка** — “Безрога тварина” (с. 22); мотивуюче слово — **роги**.

Відземок — “Частина дерева від землі, довжиною до двох метрів” (с. 41); мотивуюче слово — **земля; Відмостка** — “Цементована призьба” (с. 41); мотивуюче слово — **мостити**.

Незначна кількість дериватів утворена шляхом **основоскладання, основоскладання і суфіксації**, а також поєднанням **основоскладання і безафіксного способу** творення:

— **основоскладання: Близоокий, близькоглазий** — “Короткозорий” (с. 25); мотивуючі слова **близький + око (глаз)**;

— **основоскладання і суфіксація: Верхоплавка** — “Хвора на глисти риба, що у зв’язку із цим плаває зверху” (с. 37); мотивуючі слова **верх і плавати; Виноделка** — “Приміщення, у якому давлять виноград і сік переброджує на вино” (с. 39); мотивуючі слова **вино і делать** (росіянізм); **Водовозка, водовозня** — “Спеціальний віз з великою бочкою, в якій підвозять воду для робітників на поле” (с. 42); мотивуючі слова — **вода і возити**;

— **основоскладання і безафіксний спосіб творення: Винодел** — “Завідувач винним пунктом” (с. 39); мотивуючі слова — **вино і делать** (росіянізм).

Маємо кілька слів, утворених **префіксально-постфіксальним** способом (наприклад: **Вихлебтатися** — “Позбавитися всього” (с. 40); мотивуюче слово — **хлебтати**) та **префіксально-суфіксально-постфіксальним** способом (наприклад: **Вилітатися** — “Легенько, по-літньому одягнутись” (с. 39); мотивуюче слово — **літо**).

Серед діалектної лексики маємо також невелику кількість дериватів, утворених **неморфемними** способами:

— **лексико-синтаксичним** (наприклад: **Запридух** — “Горілка, самогонка від початку відгону, первак” (с. 82));

— **морфолого-синтаксичним** (наприклад: **Вечірня** (ім.) — “Тоня, яку тягнуть увечері” (с. 37); **Вибіжна** (ім.) — “Місце на березі, куди причалює човен з другим кінцем кодоли, щоб тягти невід, коли його вже закинута у воду” (с. 38); **Вісова** (ім.) — “Крупна риба будь-якої породи, що важить понад два кілограми” (с. 41);

— **лексико-семантичним** (наприклад: **Бомба** — “Сорт квасолі” (с. 26); **Борода** — “1) Огір, пропуск під час косіння колоскових; 2) Непідібрана частина кіс при заплітання; 3) Місце, де не зійшли сходи” (с. 26); **Восток** — “Східний вітер, як правило, сильний” (с. 44).

Отже, найбільша кількість дериватів була утворена суфіксальним способом. У процесі творення найбільш частотними за вживанням були суфікси **-к(а), -ник, -ар (-яр), -к(и), -ак(-як), -ик, -ов**, хоча в літературній мові деякі з цих суфіксів (**-ар(-яр), к(и), -ак(-як)**) у якості словотворчих формантів вживаються значно рідше, ніж у діалектному мовленні. У діалектному мовленні значно частіше, ніж у літературній мові, використовуються такі суфікси: **-ут(а), -уш(а), -л(о), н(я)**. Вражає розрив між кількістю дериватів, утворених суфіксальним способом, і кількістю дериватів, утворених іншими морфемними та неморфемними способами.

Серед аналізованої діалектної лексики найбільшу групу становлять деривати-іменники, другою за кількістю є група дериватів-прикметників. Мотивуючу базу для утворених дериватів складають переважно дієслова та іменники, хоча серед мотивуючих слів зустрічаються також прикметники і числівники. Цікавим є те, що для утворення більшої частини діалектних слів мотивуючою базою є слова, спільні і для діалектного мовлення, і для літературної мови. Рідше для утворення нового діалектного слова мотивуючим служить також діалектне слово (наприклад, для деривата **вакар** (“людина, яка пасе корови, пастух, чередник”) мотивуючим є слово вака (“молд., корова”).

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. — К.: Вища школа, 1982. — 352 с.

2. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Збірник вправ і завдань / С. П. Бевзенко. — К.: Вища школа, 1987. — 250 с.

3. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів / В. С. Ващенко. — Харків: Освіта, 1960. — 500 с.

4. Ващенко В. С. З історії та географії діалектних слів / В. С. Ващенко. — Харків: Освіта, 1963. — 140 с.

5. Верхратський І. Про говір галицьких лемків/ І. Верхратський. — Львів, 1902.-312 с.
6. Верхратський І. Про говір батюків/ І. Верхратський. — Львів, 1912. — 204 с.
7. Гаєвський С. Говірка с. Михиринець Старокостянтинівського повіту Волинської губернії / С. Гаєвський // Філологічний збірник пам'яті К. Михальчука. — К., 1915. — С. 38—47.
8. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія/ В. О. Горпинич. — К.: Вища школа, 1999. — 251 с.
9. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з української діалектології / Й. О. Дзензелівський. — Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1965. — 99 с.
10. Жилко Ф. Т. Нариси діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. — К.: АН УРСР, 1966.-440 с.
11. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся / П. С. Лисенко. — К.: АН УРСР, 1961. — 72 с.
12. Михальчук К. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Гапичины / К. Михальчук // Колдовство. Документы — Процессы — Исследования В. Б. Антоновича. — Петербург, 1877. — С. 20—40.
13. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. — Одеса: ОДУ, 1958. — 80 с.
14. Москаленко А. А. Специфічна лексика українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко // Наукові записки Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського / [відп. ред. А. А. Москаленко]. — Т. XXV. - Одеса: ОДПУ, 1960. - С. 65-78.
15. Москаленко А. А. Нарис історії української діалектології / А. А. Москаленко. — К.: Радянська школа, 1961. — 160 с.
16. Словник українських говорів Одещини / [за ред. О. І. Бондаря]. — Одеса: ОНУ, 2011. - 222 с.
17. Український діалектологічний збірник. Книга 3: Пам'яті Т. Назарової / [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. — К.: Довіра, 1997. — 471 с.
18. Яцимирский Б. Описание говора с. Старой Ушицы Подольской губернии / Б. Яцимирский // Сборник отдела русского и славянского языка. — Петербург: Императорская АН, 1890. — Т. 94. — № 3. — С. 35—50.